

Recenzijos, apžvalgos

AMŽIAUS KNYGA

Rec.: Lietuvos archeologijos bibliografija 1782–1998/ sudarė Adolfas Tautavičius. Vilnius, 2000.

Amžių sandūroje Lietuvos archeologai sulaukė keleto darbų, kuriuose atsižvelgta į praeitį, apibendrinti ankstesnių tyrinėjimų rezultatai. Iš tokių darbų galima paminėti Andros Simniškytės sudarytą knygą „Archeologinių ataskaitų suvestinės ir rodyklės iki 1997 m.“, Prano Kulikausko ir Gintauto Zabelos monografiją „Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)“ bei Adolfo Tautavičiaus sudarytą knygą „Lietuvos archeologijos bibliografija 1782–1998“. Pastarąją norėčiau aptarti.

Recenzuojama knyga dienos šviesą išvydo kiek neįprastomis aplinkybėmis. Ji buvo išleista Antano Mikalajūno asmeninėmis lėšomis. Štai kaip pratarmėje rašo knygos sudarytojas: „Be šios paramos darbas būtų neišvydęs šviesos, būtų likusi tik krūva kortelių“. Neabejoju, kad kiekvienas dabarties ir ateities kartų archeologas prisidės prie Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“ vadovo Vytauto Urbanavičiaus ir knygos sudarytojo Adolfo Tautavičiaus padėkų. Drašiai galima teigti, kad A. Mikalajūnas neapsiriko pasirinkdamas šią knygą.

Aptariama knyga išleista pačiu laiku. Pasižiūrėję į knygos apimtį (767 puslapiai teksto su rodyklėmis) bei žinodami, kokia progresija kasmet daugėja archeologinių straipsnių, galime teigti, kad po poros metų įrišti knygą būtų neįmanoma. Greitu laiku knygos trapesnė studentė jau nebepakeltų (dabar ji sveria 2 kg ir 16 g). Aišku, knygos vertę lemia ne jos dydis ar svoris, bet turinys. Knygoje surinkta per 17 000 knygų ir straipsnių pavadinimų. Neretai prie aprašo pateikiamas trumpas komentaras, apibūdinantis straipsnio esmę. Jame nurodomi straipsnyje minimų paminklų pavadinimai, pavardės. Kas bandė sekti naujais literatūra, puikiai žino, kaip sunku tai padaryti, kiek laiko atima bibliografinių žinytų peržvalga, be to, darbe sukaupia visa seniausia Lietuvos archeologijos literatūra. Autorius ne tik surinko bibliografiją, bet daugumą literatūros perskaitė ir apibūdino. Knygos pratarmėje rašoma, kad „Lietuvos archeologijos bibliografija“ – tai daugiau nei pusės šimto metų kruopštaus darbo rezultatas. Tuo tikrai netenka abejoti. Galima tik dar pridurti knygos au-

toriaus žmonos archeologės Bronės Tautavičienės žodžius, pasakytus knygos pristatymo Žemutinėje pilyje metu: pasirodo, A. Tautavičius atostogas praleisdavo ne prie jūros ar kaime, bet bibliotekoje rinkdamas ir papildydamas bibliografiją.

Labai vykęs bibliografijos sudarymo principas. Knygos ir straipsniai pateikiami pamečiui ir abėcėlės tvarka pagal autorius. Tik pastarųjų kelių dešimtmečių metinių bibliografijų gale yra pateikta teminė (daugiausia personalijas bei miestų ir pilių tyrinėjimus aptariančios temos) bibliografija. Tai kiek išblaško skaitančiojo dėmesį, tačiau pilių ir miestų tyrinėtojams palengvina literatūros paieškas. Nereikia užmiršti, kad knyga rengta Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“ užsakymu. Toks bibliografijos sudarymo principas leidžia nesunkiai susirasti tam tikro autoriaus knygas ar straipsnius. Šiuo principu sudaryta bibliografija ypač aiškiai atskleidžia archeologijos mokslo raidą ir literatūros kiekybinę dinamiką. Net ir paviršutiniškai pavartę nesunkiai pastebėsime, kokią žalą archeologijos mokslui Lietuvoje padarė karai bei nauji politikos vėjai. Aišku, toks principas nebūtų įmanomas tarybiniais metais. Įdomumo dėlei galima palyginti 1939 ir 1946 metų straipsnių kiekį. Santykis tiesiog pribloškiantis 287 : 6 (be to, iš tų šešių tik du straipsniai parašyti Lietuvoje). Priminsiu, kad 1998 m. buvo parašyti 593 straipsniai. Vien tik šis pavyzdys rodo, kad bibliografija ateityje gali būti įvairių mokslinių tyrinėjimų objektas.

Tiesa, reikėtų paminėti, kad 1970 m. Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka buvo išleidusi knygą „Lietuvos TSR archeologija (1940–1967)“. Bibliografinė rodyklė (sudarytoja L. Pagirienė). Jos pagrindą taip pat sudarė A. Tautavičiaus surinkta kartoteka. Žiūrint iš šiandienos pozicijų, ši bibliografija yra labai kukli – tik 2650 pozicijų. Dar visai neseniai ji buvo nepažinoma archeologo knyga, manau, net ir dabar neprarandanti savo reikšmės. Šios rodyklės sudarymo principas yra visiškai kitoks. Čia bibliografija pateikiama temomis. Toks pateikimas yra gal net sudėtingesnis, tačiau jis ne visada atspindi temų įvairovę, be to, neįmanoma išvengti pasikartojimų arba informacija lieka neišsami. Recenzuojamoje bibliografijoje teminį suskirstymą labai sėkmingai atlieka rodyklės. Jų čia

yra net trys: pavardžių, geografinė ir dalykinė. Šiam darbui taip pat reikėjo daug pastangų ir laiko. Neabejoju, kad didelė A. Tautavičiaus surinktos kartotekos dalis liko nepanaudota ir neskelbta. Tai nesunku nustatyti palyginus abi minėtas bibliografijas. Ypač tai akivaizdu pažvelgus į ankstesnės bibliografijos „Etninės istorijos“ skyrelį. Ten yra šie skyreliai ir poskyriai: „Baltų gentys“, „Galindai“, „Jotvingiai“, „Tyrinėjimai Lenkijos teritorijoje“, „Prūsai“, „Tyrinėjimai Kaliningrado srityje“, „Tyrinėjimai Lenkijoje“ ir kt. Recenzuojamoje bibliografijoje nurodoma literatūra, susijusi su Lietuvos teritorija. Atsisakyta ir bendresnių kraštotyrimo pobūdžio darbų, kiek padidėjo muziejinių rinkymų, paminklosaugos, etnologijos, istorijos ir antropologijos literatūros atranka. Suprantamas autorius atsiribojimas nuo šios literatūros, kadangi bibliografija padidėtų dar keletą kartų. Nereikėtų užmiršti, kad antropologai jau 1974 m. buvo išsileidę „Lietuvos antropologijos bibliografiją“, apimančią 1470–1970 metus (sudarytojai G. Česnys ir S. Pavilonis). Neabejoju, kad muziejiniai, etnologai ir istorikai, ateityje nusižiūrėję į archeologus, taip pat išleis savo visus laikus apimančias bibliografijas. Jau dabar aiškėja, kad būtina išleisti „Prūsų archeologijos bibliografiją“. Manau, lietuvių pavyzdžiu paseks ir latvių archeologai.

Aišku, recenzuojant knygas, reikėtų nurodyti ir netikslumus. Šioje recenzijoje to daryti nesinorėtų. Tiesa, tų netikslumų bibliografijoje yra labai nedaug. Griežtai laikantis Lietuvos teritorijos ribų principo, į bibliografiją neturėjo patekti keletas straipsnių apie Prūsijos, Lenkijos ir Baltarusijos teritorijose esančius paminklus. Nors biblio-

grafijoje yra klaidų atitaisymas, pastebėta keletas pozicijų, kur sumaišytas paminklų adresas (Nr. 854, 6805), kiek daugiau klaidų pavardžių rodyklėje nurodant (ypač jaunų archeologų) gimimo metus. Aišku, tokioje didelėje bibliografijoje yra nedidelių spragų. Tai visai nestebina. Kiek daugiau pozicijų praleista iš prieškarinio literatūros apie Klaipėdos krašto archeologiją, šiek tiek bibliografija pasipildys išėivijoje rašiusių autorių darbais.

Kadangi recenzuojamos bibliografijos pristatyme buvo užsiminta, kad ateityje numatoma išleisti kompiuterinį aptariamąs knygos variantą, su nekantrumu lauksime jo pasirodymo ir tikėsimės, kad pastebėti, o ir nepaminėti nedideli netikslumai bus ištaisyti.

Taigi dar kartą sveikinu autorių, knygos mecenatą ir visus Lietuvos archeologus pasirodžius nuostabiai knygai. Manau, knygą įvertins ne tik Lietuvos, bet ir užsienio archeologai. Kaip pirmuosius atgarsius norėčiau pacituoti maskviečio archeologo Vladimiro Kulakovo laiško šių eilučių autoriui ištrauką. Jis rašo: „Sprendžiant iš man atsiųstų knygų, Lietuvos archeologija, publikuodama tokias išsamias ir visa apimančias bibliografijas, dabar išgyvena ne tik atgimimo, bet ir tikros didybės laikotarpį. Net Vokietijoje ir Prancūzijoje apie tokius leidinius tik svajojama“. Džiugu, kai svajonė tampa realybe. Todėl nevertėtų gailėtis daugiau nei pusės šimto kruopštaus darbo metų, ypač jeigu tas darbas teikė autoriui malonumo, kadangi jo išliekamoji vertė gerokai didesnė. Panašaus turinio knygos dažniausiai išeina tik kartą per šimtmetį ar dar rečiau.

Valdemaras Šimėnas